

Fülöp Tamás

EGY ELFELEDETT ALISPÁN *Küry Albert pályaképe**

Elfeledett alispánok

A dualizmus kori magyar közigazgatás történetének feldolgozásában még számos kérdés, feltárandó összefüggés tisztázandó.¹ Az okokat vizsgálva megállapítható, hogy e szakterület az ezredforduló előtt – a megyetörténeti archontológiai kutatásokkal párhuzamosan – javarészt a magyar történettudomány perifériájára szorult, és mind a mai napig hiányoznak azok az alap kutatások, illetve a források feldolgozását előmozdító segédletek, amelyek kellő támpontot nyújthattak volna a téma kutatói számára.² A megválaszolásra váró kérdések közül az egyik kiemelt, több gazdaság- és társadalomtörténeti összefüggést is magában rejtő téma a vármegyei

* A 2015. november 5-én, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában megrendezett „Közigazgatási történetek” a dualizmus korából 1867–1918. című közigazgatás-történeti műhelykonferencián elhangzott előadás átdolgozott változata.

¹ Ezeknek a kérdéseknek a felvetésére teremtett alkalmat a Magyar Nemzeti Levéltár 2015. november 5-én megrendezett közigazgatás-történeti műhelykonferenciája. Jelen tanulmány az ott elhangzott „[...] a legalkalmasabb egyén [...]” – Küry Albert alispán életútja című előadás alapján készült.

² A 2001-ben megjelentetett Zala megyei archontológiai kötet ismertetése során az alábbi kijelentést tette Pálffy Géza, amely a 19. század végi és 20. század eleji korszakra is érvényesnek tekinthető: „A megyetörténeti kutatás mégis a magyar történetírás egyre inkább elfelejtett »mostohagyermekei« közé tartozik. Bár népszerűsítő jellegű történeti áttekintések és a napjainkban működő helyi önkormányzatokat bemutató összefoglalók gyakran látnak napvilágot, nem helyettesíthetik a rendszeres kutatások alapján készült modern szakmonográfiákat. Ezek pedig szinte teljességgel hiányoznak. [...] Alapkutatások hiányában a magyar történelem egyes periódusaira vonatkozóan – a középkorról szóló említett munkákat leszámítva – alig találunk összegző feldolgozásokat a vármegyék szervezetéről, területi változásairól, közigazgatási feladatairól vagy igazságszolgáltatási tevékenységéről, nem beszélve az egyes tisztségviselők vagy a megyei politikai elit szerepéről, anyagi viszonyairól, iskolázottságáról stb. Pedig ezen ismeretek hiányában nehéz reális képet rajzolni országos folyamatokról is, például a nemesi társadalom változásairól, anyagi és karrierlehetőségeiről, a vármegyei értelmiségről vagy akár az írásbeliség terjedéséről.” In.: Pálffy

hivatalnoki-tisztviselői elit életútjának, hivatali előmenetelének, társadalmi kapcsolatrendszerének, gazdasági, közéleti beágyazódásának feltárása, illetve összehasonlító vizsgálata.

A korabeli közvélemény és a helyi közélet számára a vármegyei közigazgatás élén álló alispánok, főjegyzők, jegyzők, magas rangú tisztviselők nem csupán a közigazgatás, a végrehajtó hatalom, vagy a jogbiztosítás helyi képviselőiként jelentek meg, hanem nagyon gyakran a társadalomszervezés, a közösségformálás, a civil és egyesületi élet, a helyi értelmiségi közélet, a jótékonyossági mozgalmak, vagy az egyházi élet vonatkozásában is meghatározó szereppel rendelkeztek. A társadalmi hierarchiában betöltött szerepükből eredően korántsem lehetett mellékes, hogy e tisztviselők – a közvélemény, a helyi sajtó rájuk vetülő kiemelt figyelmét is ide véve – hivataluk ellátása során milyen származással, helyi kötődéssel rendelkeztek, milyen kapcsolatokat alakítottak ki az általuk irányított lokális közösségek különböző csoportjaival, hivatalos és nem hivatalos megnyilatkozásaik alkalmával milyen habitussal, milyen személyes példaadással, morális, valláserkölcsei tartalmak közvetítésével járultak hozzá közösségük formálásához. És ugyanígy felmerül a kérdés, hogy e zárt, alacsony mobilitási jellemzőkkel rendelkező és alapvetően hierarchikus vármegyei társadalom mennyire fogadta el, milyen mértékben fogadta be e vezetőket, továbbá milyen formában ismerte el, értékelte tevékenységüket.

Minden bizonnyal általánosságban is elmondható, hogy a helyi közigazgatás, társadalomirányítás kiemelt tisztségviselői, hivatalnokai – munkakörükből eredő hivatalviselésükön, feladatellátásukon túl – személyes életútjuk, szakmai karrierjük, társadalmi kapcsolatrendszereik révén valamennyi történelmi korszakban hatással voltak szűkebb környezetükre, és nemcsak meghatározó szereplői voltak a vármegyei politikai, gazdasági, kulturális közéletnek, hanem javarészt a vármegyéhez kötődtek hivatásukon túl származásukkal, pályájuk egészével is. Még akkor is, ha köztudott volt, hogy az állami tisztviselők hierarchikus rendszerében az előrelépés korántsem volt dinamikus, a korábbi századfordulót megelőző években a hivatali rangsorban kizárólag rang és életkor szerint, vagyis rangidősség alapján, megfelelő várakozási időt követően lehetett előre lépni.³

Géza–Soós László: Zala megye archontológiája, 1338–2000. In.: *Levéltári Szemle* 51. (2001: 3. sz.) 81–87. Idézett rész: 81.

³ Vö.: *Gyáni Gábor – Kövér György*: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Bp. 2001. 96.; 1912 áprilisában a Küry Albert alispánna történő kinevezéséről felröppenő sajtóhírek is jól visszatükrözik a vármegyei tisztviselők előmenetelével kapcsolatos gyakorlatot. Konkrét esetünkben az alispáni kinevezés előzménye az volt, hogy dr. Benkó Albert alispánt az uralkodó kinevezte közigazgatási bírónak, így ő lemondott tisztéről. A Pesti Hírlap helyi tudósítója szerint „a legnagyobb valószínűség szerint dr. Küry Albert, a vármegye főjegyzője lesz az új alispán”, akinek kinevezése a hivatali rangsorban más, alacsonyabb beosztású hivatalnokok előtt is – az aktuálisan betöltött hivatal és az életkor alapján

A vármegye megválasztott tisztségviselői esetében a dualizmus időszakában mindez kiegészült azzal a sajátos szemponttal is, hogy az egyre hatékonyabbá, professzionálisabbá és ugyanakkor centralizálttá váló közigazgatás rendszerében a központi államhatalommal szembeni egykori autonómia és önrendelkezés egyik fontos tényezőjét jelentette a vármegye, s benne a helyi közigazgatás tisztviselőinek megválasztására, kinevezésére, javadalmazásuk megállapítására vonatkozó jogosultság.⁴ Mindebből azt feltételezhetjük, hogy a vármegyei közigazgatás vezető képviselőivel szemben a helyi közvélemény részéről tapasztalható méltó elismerés, vagy elfogultság abból is eredeztethető, hogy egy népszerűtlen, megosztó, közös érdekek képviselőjére alkalmatlan, morálisan kifogásolható közéleti múlttal rendelkező, vagy korrupcióval összefüggésbe hozható személyiséget minden bizonnyal sokkal kisebb eséllyel választottak volna meg a vármegye első tisztviselőjévé. Ugyanígy a vármegyei önkormányzatiság egyik logikus következményének tekinthetjük, hogy a kormányzat által kinevezett főispánnal szemben általában népszerűbb közéleti szereplőnek számított a vármegyében a közgyűlés által megválasztott alispán.⁵

A megyei levéltárakban az elmúlt évtized során örömteli módon felélénkülő archontológiai kutatások irányították rá a figyelmet arra a tényre, hogy a 19. század végi, 20. század eleji vármegyei közigazgatásban jó néhány olyan felkészült, szakmailag elhivatott, vármegyéjükért, hivatásukért, az általuk vezetett közösségért akár egyéni áldozatvállalásra is kész vezető tisztviselő, szakember tevékenykedett, akik a legnehezebb történelmi pillanatokban is – legyen az az 1905–1906-os vármegyei ellenállás, a „Nagy Háború”, vagy az 1919-es proletárdiktatúra és román megszállás időszaka – képesek voltak hivatalukat felelősségteljes, korrekt, humánus módon ellátni, és a politikai, felekezeti és társadalmi különbözőségek ellenére is

– megnyitotta az előrelépés útját. Vö.: Pesti Hírlap, 1912. április 2., 7., 11. (34: 79., 84., 87. sz.), <http://adtplus.arcanum.hu/hu> (2016. április 14.).

⁴ 1870. évi XLIII. tc. A köztörvényhatóságok rendezéséről. In: 1869–1871. évi törvénycikkek. Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár 1000–1895. Millenniumi emlékkiadás. Szerk. Márkus Dezső. Bp. 1896. 211–221.

Az 1870. évi XLIII. törvénycikk – jöllehet a területi és közigazgatási elkülönülés valamennyi formáját nem számolta fel – alapvetően szabályozta a törvényhatóságok hatáskörét, a törvényhatósági bizottság, a közgyűlés választási rendjét, működését, illetve a főispán, az alispán és a további tisztviselők hatáskörét. Tisza Kálmán 1875-ben hatalomra került kormányzati rendszerének fő törekvése azonban az volt, hogy az állam hatáskörét fokozatosan kiterjessze a megyei közélet mind szélesebb területeire. Nem véletlen tehát, hogy az „önálló vármegye” és a központi államhatalom küzdelme az egész korszak megyei közéletére rányomta bélyegét. Vö.: *Fülöp Tamás: Vármegyei közigazgatás a 19. század végén.* In.: Jász-Nagykun-Szolnok megye székházának és közigazgatásának története 1876–1990. Szerk. Fülöp Tamás. Szolnok 2013. 74–80.

⁵ Jász-Nagykun-Szolnok megye történeti archontológiája. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL JNSzML), Szolnok 2013–2016. Tisztviselők feladatkörei. (Online adatbázis: http://jnsz.archivportal.hu/index.php?action=view_item&item=557&chk=aa7279cfa68585c99b9440dd3b2e9a8c.)

a közösség érdekeit magas színvonalon szolgálni.⁶ Az e korszakra irányuló archontológiai és prozopográfiai kutatások is megerősítik, hogy a dualizmuskori vármegyei közigazgatás történetében a megyei adminisztráció első emberének számító alispáni tisztség betöltői között időben párhuzamosan több szakmailag, emberileg is kiemelkedő, a helyi közösség által elfogadott és kedvelt közigazgatási szakember tevékenykedett.⁷ Több vármegyéből is vannak adataink arra vonatkozóan, hogy az 1873-as közigazgatási reformot követően az alispáni pozíciót olyan szakemberek töltötték be, akik nemcsak komoly felkészültséggel, olykor családi közigazgatási tradíciókkal is rendelkeztek, hanem végig járva a hivatali ranglétrát, a szakmai elkötelezettségen és hivatástudaton messze túlmutató módon a közigazgatás és a közelet több területén is meghatározó szerepet vállaltak a vármegyék irányításában. És vállalták a válságos politikai pillanatokban is a helyi közigazgatás szolgálát,⁸ valóban a legnehezebb, olykor a helyi közigazgatás széthullását és fel-

⁶ A megyei levéltárakban az ezredfordulót követően élénkültek fel az archontológiai kutatások, így láttak napvilágot Zala, Békés, Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyékkel kapcsolatban azok a közigazgatástörténeti összefoglalások, adattárak, amelyek fontos levéltári alap kutatások révén, korszakokon átívelő módon tartalmazzák az adott megye közigazgatásának és tisztségviselőinek adatait. Vö.: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk. Molnár András. (Zalai Gyűjtemény 50.) Zalaegerszeg 2000.; *Héjja Julianna Erika: Békés vármegye archontológiája (1699) 1715–1950. Főispánok és alispánok.* Gyula 2002. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 8.); *Héjja Julianna Erika: Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848.* Gyula 2009 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 11.); Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000. Szerk. Bán Péter. (A Heves Megyei Levéltár Forráskiadványai 14.) Eger 2011.; Jász-Nagykun-Szolnok megye székházának és közigazgatásának története 1876–1990. Szerk. Fülöp Tamás. Szolnok 2013.; Jász-Nagykun-Szolnok megye történeti archontológiája. MNL JNSzML, Szolnok 2013–2016. (Online adatbázis: <http://www.szolarchiv.hu/kateg-154-1-.html>)

⁷ Héjja Julianna Erika a Békés vármegye archontológiája (1699) 1715–1950. Főispánok és alispánok című kötetében a „*Sorsok, életutak, életrajzi vázlatok*” című fejezetben több pályaképet is felvázol, amelyek esettanulmányként foglalják össze az alispáni tisztség betöltőinek szakmai életútját. Vö.: Ambrus Sándor alispán (1906. máj. 23. – 1916. márc. 6.) és Daimel Sándor alispán (1916. máj. 23. – 1930. nov. 22.) hivatali pályáját. *Héjja J. E.: Békés vármegye archontológiája* i. m. 53., 54–57., 79–81, <http://library.hungaricana.hu>, letöltés 2016. márc. 18.

⁸ Hasonló adatokra juthatunk Zala megye esetében is, ahol a közel két évtizedig (1886. december 1. és 1906. április 18. között) tevékenykedő Csertán Károly alispán munkásságáról is emelkedett szavakkal emlékezett meg egy, a helyi közigazgatást a Millennium alkalmából bemutató kiadvány. Zala megye közigazgatása. *Zalai Kálmántól.* Zala vármegyei Évkönyv a Millenniumra (1896). Szerk. Halis István – Hoffmann Mór. [sl]; [sa]. 67., <http://library.hungaricana.hu>, letöltés 2016. márc. 18.

A vármegye élén közel két évtizeden át szolgáló Csertán Károly alispán az alkotmányos válság idején is végig posztján marad, az 1905–1906-os megyei ellenállás idején is, és csak az alkotmányos rend helyreállítása után kérte felmentését. Vö.: *Foki Ibolya: Zala megye közigazgatása 1861–1910.* In.: Zala megye archontológiája 2000. 163–167.

bomlását is eredményező történelmi pillanatokban, és a személyes és családi áldozatvállalás mellett.⁹

Az e korszakokban szolgálatot teljesítő alispánok azonban – szakmai teljesítményük, közösségre gyakorolt hatásuk, emberi kvalitásuk ellenére – az 1945 utáni történetírás látóköréből kikerültek, életútjuk, pályaképük méltatlanul a feledés homályába merült,¹⁰ személyüket és szerepüket gyakorta tudatosan negatív fényben tüntették fel.¹¹ Ennek is köszönhetően az egykori megye- és városvezetők szakmai életútja, tevékenységének objektív megítélése – mint a múlt egy régi, negatívumokkal teli, elítélendő időszaka – generációk számára vált érdektelenné, pályájuk a feledés homályába merült, s ezáltal a lokális identitás alapját képező helytörténetnek is egy értékes és jelentős szegmense tűnt el a köztudatból. Ezért eme tisztviselői pályaképek rekonstrukciója nemcsak a korabeli közigazgatás működésének jobb megismerését szolgálhatja, hanem arra vonatkozóan is felvilágosítást adhat, hogy a vármegyei adminisztráció képviselői milyen szerepet tölthettek be az adott közösség életében, s tisztviselői pályájuk, közéleti szerepük alapján mennyiben nyújthatnak előképet és példaképeket a magyar közigazgatás, a tisztviselői ethosz, a szakmai hagyományörzés számára is.

⁹ Ilyen analógiákra bukkanhatunk a Heves megyei ifj. Majzik Viktor alispán esetében is, aki 1901. márc. 18. és 1916. jún. 29. között töltötte be a posztot. Vö.: *Pap József: Majzik Viktor, ifj., alispán.* In.: Heves megye történeti archontológiája. Eger [2011]. 487–488., <http://library.hungaricana.hu>, letöltés 2016. ápr. 8.

¹⁰ Tudatosnak tekinthetjük azt a történelemszemléletet és múltértelmezést, amelyet a megyei sajtó még az 1960-as 1970-es években is képviselt a második világháború előtti magyar közigazgatási vezetőkkel, a helyi társadalmi élittel szemben, ahol a törvényhatóság vezetői gögös, arisztokratikus, hatalmaskodó, a társadalmi problémák iránt érzéketlen, elkülönült életmódot folytató, vadászaton tivornyázó úribirtokos, vagy dzsentri szereplőként bukkannak fel. A Szolnok Megyei Néplap 1968-ban külön rovatot tartott fenn „*Ötven évvel ezelőtt.* Miről írtak a Szolnok megyei újságok?” címmel, ahol az 1918-as év eseményeit taglalták a szocialista szemléletmód interpretációjában: „*A Szolnok megyei felső tízezer élete persze egészen más. Geiger Jenő, a szandai uradalom bérlője jan. 26-án vadászatot tartott. Nem annyira vadászat volt ez, mint egy nagyobb szabású ebéd, melyen az éléskamrának legkiválóbb ételei kerültek felszolgálásra. Ott volt a vendégek között dr. Küry Albert alispán, dr. Harsányi Gyula polgármester és Riedt István rendőrkapitány is, akik a vadászon nem is vettek részt, csak az eszem- izomban. A zsákmány: 80 nyúl.*”. A tudósítás ezt követően a szegényebb rétegeket sújtó rekvirálásokról és az ezzel kapcsolatos egykori rendőri intézkedésekről írt. Szolnok Megyei Néplap, 1968. február 2., <http://library.hungaricana.hu>, letöltés 2016. ápr. 14.

¹¹ De a háború alatti helyi jótékonyági mozgalmakat, mint amilyen a gyermekhalandóság csökkentése érdekében indított Stefánia Anya- és Csecsemővédő Egylet volt, s amelynek helyi kezdeményezője Küry Albert alispán volt, ugyancsak sajátos fényben tüntették fel: „*Miközben a politikusok intézményesen gyűjtenek, koldúlnak a társadalomtól a nyomor enyhítésére, a háborús célok érdekében új adó bevezetését veszik terve: a legszegényebb emberek mindennapi életében is szükséges gyűjtőt és élesztőt akarják megadóztatni.*”. Szolnok Megyei Néplap, 1968. június 1., <http://library.hungaricana.hu>, letöltés 2016. ápr. 14.

Az e korszak közigazgatás-történetére vonatkozó kutatásokat, valamint a 19. század végi 20. század eleji vezető vármegyei tisztviselek működésének összehasonlító vizsgálatát nagymértékben elősegíti a rendelkezésre álló források bősége és változatosága is, így például a dualizmuskori közigazgatás működése során megtermelt közigazgatási iratanyag exponenciális növekedése, vagy az olykor több politikai nézőpontot is megjelenítő helyi sajtótermékek számának bővülése, a korszak szereplőiről napvilágot látott nekrológok, visszaemlékezések, a rendszeresen megjelenő tiszti cím- és névtárak.¹²

Ezen személyes életutaknak, társadalmi kapcsolatrendszereknek a feltárására egy korábban megkezdett kutatás alkalmával már sor kerülhetett.¹³ Az alap kutatások során szerzett tapasztalatok, illetve a hozzá kapcsolódó közművelődési, hagyományörzési tevékenység lehetőségei azonban rávilágítottak arra a tényre, hogy egy-egy ilyen munka keretei gyakran túlmutatnak a levéltári források feltárásán, a tudományosság szabályai szerint elkészített tanulmányok megírásán, s e kutatások nemcsak hogy kilépnek a hagyományos történetírói keretek közül, de átvezetnek a szakmai hagyományápolás, a lokális identitás megőrzésének határterületeire is. A kutatás eredményeinek szerves részét alkotja, hogy a közigazgatás-történeti műhelykonferencián is bemutatott alispáni pályakép főszereplőjének, Küry Albertnek a megye által adományozott díszsír helyét 2012-ben – alispánná kinevezésének 100. évfordulóján – a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár munkatársai megtisztították és felújították, az egykori alispán nevét – a közgyűlés döntése értelmében

¹² Az MNL megyei tagintézményeiben a IV. Megyei törvényhatóságok fondfőcsoportban található azok a közgyűlési és alispáni iratok, amelyek a vármegyei közigazgatás működésével kapcsolatban levéltárba utalt és fennmaradt iratanyagot tartalmazzák, változatos terjedelemben. A források köréből érdemes kiemelni az alispáni évnegyedes jelentéseket, amelyek hivatalos formában, objektív módon adnak átfogó képet a törvényhatóság működéséről, a működés eredményeiről. A korszak helyi sajtóorgánumai – a Nagy Hábóru kitöréséig változatos formában, olykor szubjektív hangvétellel – rendszeresen tudósítást adtak a törvényhatóságban, a helyi közéletben történetekről, vagy a vármegye közállapotairól, a tisztviselek munkájáról, közéleti szerepéről. Az MNL megyei tagintézményeiben e korszak forrásanyagának digitalizálására és a képi állományok internetes elérhetőségének biztosítására több irategyüttes esetében is program indult, a források és a korábbi forráskiadványok egy része pedig már ma is online formában elérhető. Vö.: <http://adtplus.arcanum.hu/hu/> és <http://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/>, valamint <http://mnl.gov.hu/adatbazisok/>.

A tisztviselei életpálya, hivatalnokai előmenetel rekonstrukciójához alapvető forrásnak számítanak a Magyarország tiszti cím- és névtára sorozat 1873–1944 között megjelent kötetei, amelyekben megtalálható Magyarország egyházi és világi, gazdasági, tudományos, oktatási, közigazgatási, katonai, egészségügyi, jogi, közlekedési és egyéb intézményeinek és egyesületi tisztségviselőinek évente közölt részletes jegyzéke. E közel 70 ezer oldal terjedelmű gyűjtemény ma már interneten keresztül is elérhető az Arcanum Digitális Tudománytár honlapon (web: <http://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/TisztiCimtar/>).

¹³ *Fülöp Tamás*: „Büszke vagyok rá, hogy szegény maradtam akkor, amidőn kötelességemhez képest száz ezreket szereztem a vármegyének.” – Küry Albert alispán 1867 – 1926. In: ZOUNUK. JNSzML Évkönyve (2012: 27. sz.) 147–210.

– Jász-Nagykun-Szolnok vármegye székhelyén, Szolnokon, az Újvárosban 2013 óta utcanév őrzi, és a jász származású közigazgatási szakember emlékére 2016. február 27-én felavatták Küry Albert alispán bronz emléktábláját a szolnoki Damjanich János Múzeum Pantheonjában. Talán nem is jelenthet nagyobb történetírói, kutatói meglepedettséget – minden elfogultságot és kultuszteremtő szándékot magunk mögött hagyva –, mint amikor a múltat és a jelent egybe-kapcsolva, láthatóvá és kézzelfogható válik e munka eredménye, sírok megmentésében, felújításában, emléktáblák avatásában megnyilvánuló közösségteremtő hatása, „gyakorlati helytörténeti haszna” egy-egy elfeledett alispán pályaképe, életrajza szaktudományos módszerekkel történő feldolgozásának, szélesebb körű publikálásának.

Egy elfeledett alispán pályaképe

Küry Albert alispán közigazgatási hivatali pályája minden vonatkozásában Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez kötődik. Ahhoz a vármegyéhez, amely az alispán kinevezésekor még csupán három és fél évtizedes múltra tekinthetett vissza, és a modern polgári közigazgatás rendszerében az egyik legfiatalabb törvényhatóságnak számított.¹⁴ Jász-Nagykun-Szolnok vármegye a kiegyezést követően megindított közigazgatási reform eredményeként, az 1876-os területrendezési törvény értelmében eltérő hagyományokkal és adottságokkal rendelkező területekből jött létre, a korábban a Jászkun Kerülethez tartozó jászsági és nagykunsági települések, valamint Heves és Külső-Szolnok megyének a Tisza folyó bal partján fekvő területeinek az egyesítésével, Szolnok központtal.¹⁵ Küry Albert pedig már elmúlt tízéves, amikor az új megye székhelyén, Szolnokon, 1878-ban átadták a vármegyei közigazgatás központi épületét, a „muszáj vármegye” egységét szimbolizáló patinás megyeházat.¹⁶

Küry Albert Jászkiséren, református családban született 1867. december 10-én.¹⁷ Édesapja id. Küry Albert 1848–49-ben honvéd hadnagyként szolgált a 65. honvédszászlóaljban, majd Jász-Nagykun-Szolnok vármegye megalakulásakor Kisér képviselőként megyebizottsági taggá választották, mely tisztséget több éven át töltötte be. Édesanyja Csethe Terézia karcagi református

¹⁴ *Fülöp Tamás*: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közigazgatása és a megyeháza története 1878 és 1930 között. In: ZOUNUK. JNSzML (2011: 26. sz.) 307–376.

¹⁵ 1876. évi XXXIII. tc. némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről. In.: Magyar Törvénytár 1875–1876. évi Törvények. Corpus Juris Hungarici. Szerk. Márkus Dezső. Magyar Törvénytár 1000–1895. Bp. 1896. 483.

¹⁶ *Fülöp Tamás*: „Megyeháza a Zöldfa vendéglő telkén. Jász-Nagykun-Szolnok megye székházának megépítése 1876–1878 között. I. rész. In.: ZOUNUK. JNSzML Évkönyve, (2009: 24. sz.) 139–185.

¹⁷ A családra vonatkozó anyakönyvi adatok forrásai részletesen: *Fülöp T.*: Büszke vagyok rá i. m. 148–151.

lelkészi családból származott. Az édesapja után Albertnek keresztelt legkisebb fiúnak két testvérbátyja volt, az 1858. március 7-én született Küry Géza és az 1862. november 29-én született Küry Andor. Küry Géza – budapesti egyetemi tanulmányait követően – Jászkisér települést 7 éven át szolgált szolgabíróként, majd a helyi takarékpénztár igazgatója, 1894-től pedig a Heves-, Szolnok-, Jászvidéki Tisza- és Belvízszabályozási Társulat ellenőre volt. Küry Andor földbirtokos gazdálkodóként és a Jászvidéki Takarékpénztár Részvénytársaság alapító igazgatósági tagjaként szerzett érdemeket. A családi kapcsolatok révén unokatestvéri szálak fűzték Küry Klára színművészhez, a kor híres primadonnájához. Küry Albert szüleit fiatalon elveszítette, édesapja – 31 év boldog házasság után – 1886. július 1-jén 54 évesen, édesanyja néhány évvel később, 1891. március 20-án, 55 évesen hunyt el Jászkiséren. Szüleinek sziléziai márványból készített, borostyánnal benőtt síremléke a jászkiséri temetőben található.

Küry Albert – döntően a családi tradíciókat követve – a vármegyei tisztviselői karriert választotta hivatásának. Egyetemi tanulmányait befejezve, 1889 őszén, mint közigazgatási gyakornok lépett Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szolgálatába, a Budapesti Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán politikai tudományokból szerzett doktori oklevelét 1890-ben vette át.¹⁸ A fiatal tisztviselő kinevezését az ugyanazon év májusában hivatalba lépő főispán, Újfalussy Sándor császári és királyi kamarás írta alá.¹⁹ A hivatali eskü letételére Hajdú Sándor alispán jelenlétében 1889. október 19-én került sor, s e naptól kezdve – 300 forintos fizetésből és 60 forintos lakbérből álló javadalmazás mellett – Küry Albert közigazgatási karrierjének az adott előmeneteli rend szerint is látványos emelkedése vette kezdetét.²⁰ Két esztendő múlva jászkiséri szolgabíróként, újabb három év múlva pedig már a vármegye harmadik aljegyzőjeként szolgált a helyi közigazgatást. A fiatal tisztviselő neveltetésében, mindennapi életében és munkájában meghatározó erővel bírt a család kálvinista vallása. Később, már alispánként a szolnoki kálvinista közösségnek volt hosszú éveken át főgondnoka, és a presbiteri gyűlések vezetője, majd a kecskeméti egyházmegye világi tanácsbírója.²¹ A fényes hivatali karrier előtt álló Küry Albert

¹⁸ MNL JNSZML Küry család gyűjteménye. Küry Albert doktori oklevele. Budapest, 1890.

¹⁹ MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926. Küry Albert közigazgatási gyakornok kinevezése. Szolnok, 1889. október 3.

²⁰ MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926. Küry Albert közigazgatási gyakornok eskütételi jegyzőkönyve. Szolnok, 1889. október 19.

²¹ Jászkiséren fiatalabb bátyja, Andor látott el egyházgondnoki feladatot. Míg ő később, már alispánként, mint a szolnoki kálvinista közösségnek „a vallásosságot igaz szívből ápoló, hitbuzgó” tagja, hosszú éveken át „oly lelkiismeretes körültekintéssel” volt főgondnoka, és a presbiteri gyűlések vezetője, hogy „az időkben azokról egyikünk sem hiányzott” – emlékezett vissza egy kortárs Küry Albert egyházközösségi munkájára. dr. Hubay Miklós: A szeretet soha el nem hervadó koszorújával övezett 5 sírbolt a szolnoki kálvinista temetőben. III. rész In: Nemzeti Jövőnk, Szolnok, 1938. október 22. Vö.: „A kecskeméti ref. egyházmegye vil. tanácsbíróul az egyházközségek szavazatának nagy többségével (51 közül 50) dr. Küry Albert

időközben megnősült, a jászkiséri református házassági anyakönyv bejegyzése szerint a 25 éves szolgabíró 1893. július 22-én feleségül vette a felvidéki nagymihályi származású, evangélikus hitvallású Barthus Irént.²²

Dr. Küry Albert hivatali karrierje az átlagoshoz képest gyorsan emelkedett: Bagossi Károly korábbi főjegyző alispánná történő kinevezése, majd az ebből eredő hivatali rangsor-átrendeződés eredményeként az 1894. június 25-i közgyűlésen egyhangúlag nevezték ki a megye harmadik aljegyzőjévé.²³ Alig másfél évvel később a rátermettségét bizonyító Küryt az 1895-ös vármegyei tisztújítás alkalmával dr. Benkó Albert főjegyző mellett pedig már első aljegyzővé választották.²⁴ Nem kellett újabb fél évtized ahhoz, hogy „*az illető tiszttviselő buzgó működésének elismerésül*” Almásy Géza főispán az akkor még mindig csak 33 éves Küry Albertet „*törvény adta jogánál fogva*” tiszteletbeli főjegyzővé nevezze ki.²⁵

Az 1905-ös kormányválság után – amely vármegyénk közéletében és a fiatal tiszteletbeli főjegyző életében is jelentős erőpróbának bizonyul – a vármegye új főispánjává Almásy Imrét nevezte ki az uralkodó. Az új főispán beiktatása után érkezett az idő, hogy az immár közel két évtizedes, számottevő közigazgatási tapasztalattal rendelkező tiszttviselők a hivatali rangsorban ismét előrébb lépjenek. A válságos évet végérvényesen lezáró 1906. június 26-i tisztújító közgyűlésen az új főispán javaslatára a törvényhatósági bizottság dr. Benkó Albertet alispánnak, míg Küry Albertet főjegyzőnek választotta meg.²⁶ 1910-ben a vármegye élére dr. Horthy Szabolcs főispán került. Két év-

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánját, egyházunk kiváló és buzgó tagját, a szolnoki egyház főgonnokát, választotta meg. A megválasztott előzőleg már mint aljegyző is híven szolgálta az egyházmegyét.”. Protestáns egyházi és iskolai lap 1914. február 8. (57. évf. 6. sz. 90.), <http://adtplus.arcanum.hu>, letöltés 2016. ápr. 14.

²² A későbbi dr. rassangházai Küry Albertné – akinek előneve nemcsak nemesi rangra, hanem jászkiséri kötődésére is utal – több mint három évtizeden át, egészen haláláig hú társává vált a későbbi alispánnak. Az alispán felesége az első világháború idején, majd azt követően is jelentős szerepet vállalt a vármegye jótékonyági mozgalmában, a sebesült katonák segélyezésében, a megyei Vöröskereszt működésében.

²³ MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 289/1894. 1894. június 25.

²⁴ MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 2382/1895. 1895. december 21.

²⁵ MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 49/1899. 1899. március 17.

²⁶ Küry a vármegyei közigazgatási rendszer működésének valamennyi fortélyát amellet a Benkó Albert főjegyző, majd alispán mellett sajátította el, akit 1894-ben választottak meg főjegyzővé, 1906-ban pedig alispánná, és számottevő közigazgatási elméleti munkásságot fejtett ki működése során. Benkó Albert és Küry Albert pályája, vármegyei tiszttviselői karrierje ettől kezdve tulajdonképpen párhuzamosan futott, hiszen Benkó főjegyzősége mellett 1894 és 1906 között – mindkettejüket több tisztújítás alkalmával is újraválasztva –, Küry a tiszteletbeli főjegyzői posztot töltötte be, majd 1906-ban Benkó alispáni előrelépése után Küryt vármegyei főjegyzővé választotta a törvényhatósági bizottság. Benkó Albert pályája nagyon sok hasonlóságot mutat Küry Albert karrierjével. Benkó ugyancsak nemesi család sarjaként 1862-ben, Tiszavárkonyban született. 1886. január 1-jén, ugyancsak közigazgatási gyakornokként lépett Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szolgálatába. A tehetséges fiatal szakembert néhány év múlva vármegyei aljegyzővé, majd 1894. június 25-én főjegyzővé

vel később, az országos hivatalba távozó Benkó Albert alispán helyére a törvényhatósági bizottság 1912. június 20-án dr. Küry Albert főjegyzőt „*nagy lelkesedéssel*”, „*közfelkiáltással és egyhangúlag*” választotta alispánná. A közigazgatási karrierjének csúcsára érő Küry Albertet Horthy Szabolcs főispán külön beszéddel köszöntötte. A főispán kiemelte, hogy Küry Albertet „*közismert tudása, szorgalma és soha nem múló kötelességérzete*” segítette erre a pozícióra, és ezekben látja annak garanciáját, hogy „*a legmagyarabb vármegye [...] kormányzata avatott kezekre lesz bízva*”.²⁷ A 45 évesen alispánná választott, köztiszteletben és elismerésben részesülő Küry Albert fényes karrierje nem csupán felkészültségének és közigazgatási tapasztalatának volt köszönhető, népszerűségét sok szempontból megalapozta kiváló szónoki képessége és mindenki által elfogadott személyisége is. Több jelentős beszéde is fennmaradt az utókor számára – pl. a szolnoki Damjanich-szobor avatásán, vagy a keleti fronton hősi halált halt Horthy Szabolcs főispán emlékére tartott beszédek –, amelyek kiváló retorikai és szónoki képességét igazolják. A visszaemlékezésekben, még halála után jó néhány évvel is minden bizonnyal ezért is nevezték őt „*aranszájú alispánnak*”.²⁸

Székfoglaló beszédében Küry Albert, aki közel negyedszázados hivatali tevékenységét Jász-Nagykun-Szolnok vármegyének szentelte, úgy vélte, azzal hogy a törvényhatóság a vármegyei közigazgatás „*első tisztviselői székébe*” emelte „*élete[m] során megtisztelőbb, felemelőbb kitüntetés már nem érhet[i]*”. Pontosan látta, hogy „*az a szinte szédítően sok feladat, mely a vármegyei adminisztráció vezetőjére [...] vár, egész embert kíván*”, még konszolidált közállapotok mellett is, hiszen „*a közigazgatásnak nem szabad sohasem szünetelnie, örökké mozgó erőnek kell lennie, mely kíséri az embert bölcsőtől a sírig, szakadatlanul, éjjel és nappal*”. Küry Albert köztisztviselői krédójában így nyilatkozott: „*nemcsak kötelességérzettel, de szívvel-lélekkel, nappal és éjjel közönségem rendelkezésére állok, mert nem uralkodni és ridegen parancsolni, de szolgálni tartom hivatásomnak, mivel [...]*

nevezték ki. 1906. június 26-án választották meg alispánná. 1910-ben a vármegyei tisztviselők országos egyesületének pályázatán a megyei közigazgatás reformja témakörben írt dolgozatával pályadíjat nyert. 25 éves közszolgálat jubileuma alkalmából a vármegye törvényhatósága az 1910. december 23-i bizottsági ülésen külön köszöntötte az alispánt. Elnyerte a Lipót-rend lovagja címet. Vö.: MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 1034/1910. 1910. december 23. Az alispán hivatkozott műve: *Benkó Albert: A vármegyei közigazgatás reformjának irányelvei*. Bp. 1911.

²⁷ dr. Horthy Szabolcs főispán köszöntő beszéde dr. Küry Albert alispán beiktatása alkalmából. Szolnok, 1912. június 20. MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 449/1912.

²⁸ „*Küry [...] jászkiséri ősi kálvinista családból származott s talán ezért is született vele fenomenális szónoki képessége. Ajkairól oly elragadó, s megigéző formában ömlött a szó, hogy általánosan aranszájú alispánnak nevezték. A társaságban szellemesen élces, barátságot ápoló, nagy ideálista egyéniség volt.*” – emlékezett vissza az alispánra a város nyugalmazott főorvosa később. In.: *dr. Hubay Miklós: A szeretet soha el nem hervadó koszorújával övezett 5 sírbolt a szolnoki kálvinista temetőben*. III. rész In.: *Nemzeti Jövők*, Szolnok, 1938. október 22.

*dicsőséges és felemelő előttem a legnagyobb földi urat: a közönség összességét, a népet szolgálni, szolgálni származásra, vagyonra, foglalkozásra, vallásra való különbség nélkül párttekinteteken felülemelkedve.*²⁹

Küry Albert alispáni megbízatása egy rendkívül nehéz és vészterhes időszak előestéjén vette kezdetét. Az 1912–13-as években született határozatok száma, a kisebb és nagyobb horderejű, közgyűlés által tárgyalt ügyek hihetetlen változatossága azt bizonyítja, hogy a megyei települések irányítása, az államhatalom igényeinek érvényesítése, a törvények által előírtak gyakorlati megvalósítása a vármegyei közigazgatás első számú tisztviselőjét még szilárd belső és külső viszonyok között is embert próbáló feladat elé állította. Küry Albert alispánként kifejtett tevékenységei közül kiemelkedik a megyei közúthálózat fejlesztése érdekében végzett fáradhatatlan munkássága, amely – lehetővé téve a kisebb települések gazdasági fejlődését, az országos folyamatokba történő bekapcsolását – hosszú évtizedekre megalapozta Jász-Nagykun-Szolnok vármegye településeinek infrastruktúráját. Személyiségét, hivatása iránti alázatát és a közösség iránti elkötelezettségét számos példa igazolja. 1915 tavaszán elérkezett Küry Albert alispán közigazgatási pályájának negyedszázados jubileuma. A törvényhatóság vezetője az „ünnepeltetést [...] nemes szerénységgel háritotta el magától”, így az évforduló nem a szokásos keretek között játszódott le. A megemlékezés üzenete mégis sokatmondó: Küry Albert „*lelkiismeretes ügybuzgalommal*”, „*a vármegyéért és a vármegye valamennyi lakójáért tett*”, a „*közhivatalnokok legszebb erényeivel*” átitatott közhasznú munkássága olyan példát kínált saját korában, amely képet ad arról „*mi módon kell nemesen és a köznek használva betölteni egy pályát*”. Emberségességét, hitéből táplálkozó humanitását, szerénységét pedig jól példázza, hogy számtalan „*igazságos intézkedéseivel mennyi szegény sorsú ember ügyét intézte el korrektül [és] Mennyi könnyet szárított fel nemes jó szíve sugallta tevékenységével.*”³⁰

Az első világháború kitörése alapvető változásokat eredményezett a törvényhatóság életében is, az elhúzódó háború mind nehezebb életkörülmények közé kényszerítette a hátország lakosságát, megoldhatatlan élelmezési, ellátási feladatok elé állítva a vármegye közigazgatását. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye férfilakossága óriási véráldozatokkal vette ki részét a harcokból, de a háborúban nemcsak az egyszerű bakák tömegei, hanem a megye főispánja, Horthy Szabolcs is 1914. november végén, parancsteljesítés közben hősi halált halt az

²⁹ Dr. Küry Albert alispán beiktatási beszéde. Szolnok, 1912. június 20. MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 449/1912. Az alispán közigazgatási munkásságát – kiváló elődei nyomdokain járva – a törvények betartása és a törvényhatóság autonómiájának megőrzése mellett a hazafiság, a közboldogulás, a keresztényi emberszeretet legnemesebb eszméi hatották át. A Küry Albert alispánná történő kinevezésével megüresedő vármegyei főjegyzői pozícióra ugyanezen közgyűlés dr. Cseh Józsefet választotta meg.

³⁰ „Huszonöt év után” című írás. In: Haladás. Társadalmi és közgazdasági hetilap. Szolnok, 1915. március 28.

orosz fronton. Az elhúzódó háború mind nagyobb terheket rótt a hátorszagra és a vármegyei adminisztrációra is, a galíciai harcmezőn elesett főispán utódjáról csak 1915 szeptemberében született uralkodói döntés, addig Küry Albert alispán irányította a törvényhatóság működését. A vármegyéjét és az itt élőket a legnehezebb időkben is nagy szaktudással, emberséggel és alázattal szolgáló alispán munkásságáról sokat elárul, hogy a helyi sajtó amellett érvelt, hogy a megüresedő főispáni pozícióra maga az alispán lenne a legmegfelelőbb ember. Küry Albert azonban visszautasította a politikai megbízásnak számító főispáni posztot, szeretett vármegyéjét a közigazgatás nehéz útján kívánta szolgálni, ha kell, a végsőkig is.³¹

A törvényhatóságnak egyre több özvegyen maradt asszony, árván maradt gyermek és sebesült, hadirokkant baka segélyezését kellett megszerveznie. A segítőkészség, jótékonyág szándéka és a közösségért érzett felelősségtudat eszméje a Küry család valamennyi tagját áthatotta.³² Az alispán, mint a megyei közigazgatás első vezetője, központi szerepet vállalt a hadirokkantak, sebesültek, özvegyek és árvák segélyezésében. 1915 elején – a Monarchia oldalán 1914. október végén hadba lépő Törökország sebesült katonáinak megsegítésére – az alispán kezdeményezésére gyűjtés indult Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében is a Vörös Kereszt mintájára létrehozott Vörös Félhold mozgalom támogatására, e tevékenységéért a török szultántól magas rangú kitüntetésben részesült.³³ A többéves háború során karácsonyonként adománygyűjtést rendezett, hogy a vármegye nevében ajándékot küldhessen a

³¹ „A főispáni méltóság betöltése” In: Haladás. Társadalmi és közgazdasági hetilap. Szolnok, 1915. január 17.

³² Az alispán felesége 1914 karácsonyán külön hölgybizottságot hozott létre annak érdekében, hogy a szolnoki katonai kórházban ápoltt sebesült katonáknak ünnepséget rendezzenek. Küry Albertné 7 helyszínen – a gimnázium, a polgári fiúiskola, az Újvárosi és a Bárány utcai iskolában, a katonai laktanyában, a vármegyei közkórházban és a Vörös Kereszt Egylet kiségitő kórházában – több mint 100 sebesült katonának szervezett „karácsonyfa ünnepet”. Az otthonuktól távol lábadozó, megatott katonákat a szolnoki felekezetek lelkészei is köszöntötték, a szolnokiak áldozatkészségének köszönhetően pedig ajándékokat – a közkatonák egy nemzeti színű szalaggal átkötött cigarettatárcát, öngyújtó készüléket, szivarokat, cigarettákat, süteményeket, cukorkákat és gyümölcsöt, a tisztok a szolnoki hölgyek által készített „kiváló ízléssel hímzett selyem tárcát” – is kaptak az ünnep alkalmából. Az alispán felesége külön sajtóközleményben köszönte meg a közreműködők segítségét. In.: Haladás. Társadalmi és közgazdasági hetilap. Szolnok, 1915. január 3. 2–3. A dokumentumot elektronikus változatban közi a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár „Hősök voltak mindannyian...” *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye a Nagy Háborúban* című időszaki kiállításához kapcsolódó blogon Bojtos Gábor. Online változat. <http://hosokvoltak.blog.hu>, letöltés 2012. jan. 28.

³³ „[...] dr. Küry Albert [...] meleg hangú körlevelet bocsájtott ki a mozgalom érdekében” – emlékezett meg a kezdeményezésről a Tiszavidék Újság 1915. február 21. száma. „V. Mehmed szultán a Vörös Félhold érdekében Magyarországon kifejtett tevékenység elismeréséül [...] Vörös Félhold díszérmével tüntette ki [...] Küry Albert szolnoki alispánt.” – számolt be az eseményről a Budapesti Hírlap. Budapesti Hírlap, 1917. január 16. 9., <http://adtplus.arcanum.hu>, letöltés 2016. ápr. 14.

68-as és 29-es gyalogezred, valamint a 13. jászkun huszárezred fronton szolgálatot teljesítő katonáinak.³⁴ A vármegye – az alispán kezdeményezésére – elsők között rendezett gyűjtést és ajánlott fel adományokat a háború során károkat szenvedett kárpátaljai és erdélyi magyar települések megsegítésére, újjáépítésére.³⁵ Küry Albert a vármegye képviselőjében számos alkalommal vett részt az elesett megyei hősök temetésén, tartott emlékbeszédet ravataluk, sírjuk fölött.³⁶ Az emberszeretetből és keresztény valláserkölcsiségből táplálkozó jótékonyág, az adakozás gesztusa a háború hosszú éveit végig kísérte az alispán munkásságát. Gyakorta nemcsak szervező és irányító munkájával, a rendelkezésre álló pénzek kiutalásával, hanem saját maga, egyre értéktelenedő alispáni jövedelmeivel is támogatta a sebesült, rokkant katonák, hadiözvegyek, árvák alapját.³⁷ A vármegyét és az itt élőket a legnehezebb időkben is nagy szaktudással, emberséggel és alázattal szolgáló alispán munkásságáról így emlékezett meg a megyei újság: *„Dr. Küry Albert fényes tehetsége, nagy tudása, buzgó tevékenysége s rokonszenves egyénisége által dédelgetett kedvence volt vármegyéjének, mely őt rövid pályafutás után első tisztviselőjévé emelve, az alispáni székbe ültette. Méltó is volt e kitüntetésre, mert szívvel, lélekkel, törhetlen kitartással szolgálta szeretett vármegyéjét, melynek közönsége teljes bizalommal vette körül és szorgalmát, munkásságát méltányolta.”*³⁸

Az alispán a közigazgatás eszközeivel maga is kivette részét a „hadviselésből”: nem pusztán a háborús állami intézkedések mechanikus érvényre

³⁴ Alispáni jelentés az 1917. év december, továbbá 1918. január és február hónapokról. Küry Albert alispán. Szolnok, 1918. március 1. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926.

³⁵ Budapesti Hírlap 1917. március 29-i száma így írt erről: *„Jász-Nagykun-Szolnok megye 100.000 koronás adománya. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatóságaink közül elsőnek szavazott meg a kárpáti földült tűzhelyek újralfelépítésére 1 százalékos pótdót, a mely a vármegye szerte elrendelt társadalmi gyűjtéssel együtt 66.725 koronát eredményezett. A mi nap megtartott közgyűlés pedig Küry Albert alispán fölhívására százezer koronát szavazott meg azoknak az erdélyi helységeknek újjáépítésére, a melyeknek lakói a magyar állameszméhez hűvek maradtak s ahol magyar iskola és óvóiskola van vagy épül. A százezer korona fedezéséről az 1917–1919. évekre 1 százalékos pótdó kivetésével gondoskodnak. A közgyűlés fölhatalmazta az alispánt százezer korona függő kölcsön fölvételére, hogy a pénz már most álljon az erdélyi földült tűzhelyek újralfelépítésére hivatott országos bizottság rendelkezésére.”* In: Budapesti Hírlap, 1917. március 29., <http://adtplus.arcanum.hu>, letöltés 2016. ápr. 14.

³⁶ Így történt ez 1914. december 21-én is, amikor Küry Albert a vármegyei közgyűlésen emlékezett meg a rendkívül tehetséges, fiatalon elesett törökszentmiklósi dr. Udvardy Viktorról, akinek ravatalára a törvényhatóság nevében koszorút helyezett el az alispán. (Az eseményt – számos dokumentum közreadásával – közli a JNSzML *„Hősök voltak mindannyian...”* Jász-Nagykun-Szolnok vármegye a Nagy Háborúban című időszaki kiállításához kapcsolódó blogon Bojtos Gábor. <http://hosokvoltak.blog.hu/>, letöltés 2012. jan. 30.

³⁷ Alispáni jelentés az 1918. év június, július, augusztus és részben szeptember hónapokról. Küry Albert alispán. Szolnok, 1918. szept. 23. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926.

³⁸ Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok, 1926. április 1.

juttatására törekedett, hanem látva a világháború által előidézett gazdasági el-
lentmondásokat is, a törvényhatósági bizottság tagjaival – országos hullámokat
vető javaslattal – hadat üzent az erkölcsileg is kifogásolható, hatalmas háborús
nyereségeknek. 1916 tavaszán levélben fordult Tisza István miniszterelnökhöz
annak érdekében, hogy a kormányfőt felkérje, terjesszen be a törvényhozás elé
„a háború tartama alatt keletkezett vagyonszaporulatra progresszíve 50%-ig emel-
kedő hadinyereség adót”.³⁹ Küry Albert minden nehézség ellenére is kiválóan
látta el feladatát és az általa vezetett vármegye működése példaképpül szolgált
még nemzetközi viszonylatban is. Erre utal az a tény, hogy 1917 nyarán a bel-
ügyminiszter javaslatára a török császári kormány delegációja Jász-Nagykun-
Szolnok vármegyét látogatta meg a magyar közigazgatási rendszer tanulmá-
nyozása céljából.⁴⁰

Az alispán 1917. december, illetve 1918. január-február hónapokról elké-
szített évnegyedes jelentése a megyében uralkodó egyre katasztrofálisabb
közállapotokról ad tanúbizonyságot.⁴¹ Az élelmiszer- és nyersanyaghiány, az
infláció, a rekvirálások, az elszegényedés a közügyek és a közhangulat min-
den terén érezte negatív hatását. A közegészségügyi helyzet egyértelműen
romlott, a közélelmezés és közellátás akadozott, az iskolákban szénszűnetet
kellett elrendelni, a közbiztonság, a vagyon elleni bűncselekmények száma
növekvő tendenciát mutatott. Ennek ellenére volt ereje arra is javaslatot ten-
ni, hogy miként lehetne a nehéz sorsú, éhező gyermekek és anyák helyzetén
érdemben javítani.⁴²

³⁹ A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei törvényhatóság javaslatának támogatására számos
vármegye hasonló felirattal fordult a kormányzathoz. Az országos hullámokat felverő ügy
végül is a törvényhozás elé került, és az országgyűlés az 1916. évi XXIX. törvénycikkellyel
bevezette a háború során felhalmozódott jövedelmekre és vagyonokra kivetendő hadi nyere-
ségadót. 1916. XXIX. tc. Forrás: 1000 év törvényei. Internetes adatbázis. CompLex Kiadó
Kft., <http://www.1000ev.hu>, letöltés 2012. jan. 28.

⁴⁰ *Fülöp T.*: Büszke vagyok rá i. m. 171.

⁴¹ Alispáni jelentés az 1917. év december, továbbá 1918. január és február hónapokról. Küry
Albert alispán. Szolnok, 1918. márc. 1. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926.

⁴² Küry Albert javaslatot tett a belügyminiszternek a magyarországi csecsemő- és gyer-
mekvédelem rendszerének megerősítésére, előterjesztésében szerepelt, hogy „a nem vagy-
nos szülők gyermekei két éves korukig ingyen orvosi gyógykezelésben részesüljenek”, továbbá
„minden községben kiképzett és díjazott gyermekvédőnők alkalmaztassanak”, a gyermekek
kötelező szoptatását országos rendeletekkel írják elő, és végül a nehéz sorsú anyák szopta-
tási segélyben részesüljenek. A háború miatt nehéz helyzetbe került gyermekek iránt érzett
felelősség szép példáját mutatta az alispán azon intézkedése is, amellyel – az uralkodó
kezdeményezésére meginduló gyermeknyaralattási akció részeként – a vármegye települé-
sein 6-7 ezer német ajkú, 6-12 éves kisgyermek másfél hónapos nyaralását szervezte meg.
Alispáni jelentés az 1918. év március, április és május hónapokról. Küry Albert alispán.
Szolnok, 1918. máj. 31. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926. ;1918. május vég-
én az alispán kezdeményezésére a vármegyében is megalakult a Stefánia Anya- és Csecse-
mővédelmi Szövetség. Vö.: Pesti Hírlap, 1918. május 30., <http://adtplus.arcanum.hu>, letöl-
tés 2016. ápr. 14.

Időközben a vármegye közigazgatásának összetartása és működtetése, illetve a közbiztonság fenntartása, a közellátás, a közsegélyezés szervezése érdekében kifejtett több éves heroikus küzdelem felemésztette az alispán energiáit. 1918 végére az erős családi és valláserkölcsi támasz ellenére Küry Albert fizikailag és szellemileg is teljesen kimerült. Az alispán ezért 1918. december 14-én úgy döntött, vármegyéjének úgy használ a legjobban, ha 30 évnyi szolgálat után lemond megbízatásáról. Az 1918. december 21-i vármegyei közgyűlésen tárgyalta a törvényhatóság az alispán nyugdíjazási kérelmét. A képviselők azonban arra kérték „*az alispánt, hogy tekintettel arra, a nagy szeretetre és bizalomra, amellyel iránta a törvényhatóság viseltetik, tartsa meg állását, tekintsen el lemondásától, mert a vármegye közönsége benne látja az irányító férfit*”.⁴³ A közgyűlés tagjai közül többen is kinyilvánították, hogy „*szeretettel ragaszkodnak az alispánhoz és kétségbeesve látnák távozását*”. Úgy tűnt, politikai meggyőződéstől függetlenül, valóban osztatlan bizalom vette körül Küry Albertet, aki ekkor még vállalta a mind lehetetlenebb feladatot.

1919-ben azonban olyan eseményekkel kellett szembenéznie a helyi közigazgatás vezetőjének, amelyeket már nem volt képes sem feltartóztatni, sem feldolgozni. A világháború, a proletárdiktatúra és a román megszállás rendkívül súlyos következményekkel járt a vármegye és a megyeszékhely életében. A Tisza által kettészelt megye katasztrófális emberi és anyagi veszteségeket szenvedett el a háborúk, illetve a román hadsereg rekvirálásai miatt, de a legnagyobb sebeket a vörösök kegyetlenségei, majd az azt követő ellenforradalmi megtorlás okozta a lelkekben. A vármegyében a legsúlyosabb veszteség a több hónapon át frontvárossá vált Szolnokot érte; a románok ágyúzásai, illetve a Vörös Hadsereg katonai akciói komoly károkat okoztak a Tiszához közelebb eső lakó- és középületekben, így az alispánnak és családjának otthon adó megyeházában is.⁴⁴ Csupán közvetett információkkal rendelkezünk az eseményekről, de a proletárdiktatúra időszakában a vármegyházát is feldúlták, az alispáni lakást kifosztották. A halálosan kimerült, az idegösszeomlás szélére került, megrendült egészségi állapotban lévő alispán 1919. augusztus 23-án ismét, immár végérvényesen nyugdíjazását kérte.⁴⁵

⁴³ Jegyzőkönyvi kivonat Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1918. december 21. napján tartott közgyűléséről. 37115/1918. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/926.

⁴⁴ *Fülöp T.*: Büszke vagyok rá i. m. 181–183.

⁴⁵ Küry Albert alispán nyugdíjazási kérelme. Szolnok, 1919. augusztus 23. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 8725/1926. A kérelemhez mellékelte Dr. Lenk Gusztáv vármegyei főorvos által kiadott szakvélemény szerint az alispán „*az utóbbi időkben kiállott testi és lelki izgalmak befolyása*” miatt került kóros állapotba. A főorvosi feljegyzés az alispán egészségi állapotát így jellemezte „*Dr. Küry Albert alispán úr, huzamos időben ideg izgatottságban, és gyengeségben [...] szenved, ehhez járul még erős gyomorbaja is. [...] kóros állapotai annyira súlyosbodtak, hogy idegzetének és szervezetének ellenálló képességét még jobban meggyengítették; s idegzetének, testi és lelki erejének kimerülését idézték elő – úgy hogy ezen kóros tünetek miatt, nehéz hivatalos állásának betöltésére képtelenné vált.*”.

A súlyos megpróbáltatásokat követően a vármegye helyzete – az országos eseményekkel párhuzamosan – csupán 1920 elejére konszolidálódott, az alispáni teendőket ekkor már Alexander Imre látta el. A törvényhatóság tagjai és a helyi közvélemény számára is köztudott volt, hogy Küry Albertet és családját a proletárdiktatúra idején nagyon súlyos megrázkódtatások és anyagi károk érték, a köztisztelőben álló tisztviselő egészsége nagymértékben megrendült. A törvényhatósági bizottság ezért egyéni indítvány alapján kezdeményezte, hogy a köztisztelőben álló alispán egészségének helyreállítását és elvesztett javainak kárpótlását segítő, egy jelentősebb támogatást szavazzanak meg az alispánnak. A támogatás híre a beteg alispán tudomására jutott, aki megható sorokban mondott le a neki szánt segélyről: *„A hálátlanság áll tőlem legtávolabb akkor, amidőn a mélyen tisztelt törvényhatósági bizottságot arra kérem: méltóztassék ezen indítványtól eltekinteni, de benső szükség kényszerít arra, hogy ezt tegyem. A sors nem áldott meg számot tevő anyagi javakkal, ilyeneket gyűjteni hosszú tisztviselői pályám alatt sem időm, sem hajlandóságom nem volt. Szégyennek tartottam volna köztisztviselő létemre vagyonszerzés után járni, erre a minden időmet lekötő hivatali munka nekem időt sem hagyott, nem is hagyhatott, hiszen a közkötelességeinek élő tisztviselő nem ér rá üzletek kötésére és gondját csak az képezheti, hogy a köznek gyűjtőn, de a nyereszkeskedés lelkétől teljesen távol maradjon. Büszke vagyok rá, hogy szegény maradtam akkor, amidőn kötelességemhez képest száz ezreket szereztem a vármegyének. Az a sors akarata volt s abban meg kell nyugodnom, hogy az a kevés a mivel bírtam, a forradalom martalékává lett. Ha nehéz szívvel is, el kell viselnem. Hiszen mások is sokat vesztek és nem egy ember koldussá lett ama nehéz hónapok alatt. A szegénységet, nélkülözést tűrni tudom. [...] Érzem és remélem, hogy földi életem fonala rövidesen ketté szakad, ha akkor a tisztelt törvényhatóságnak irántam tanúsított nagylelkűsége szegény családommal szemben meg fog nyilatkozni, azért síromban is hálás leszek, de most életemben, had viseljem azt a szegénységet, testi és lelki szenvedést, mely az én szeretett vármegyém szolgálatában Isten akaratjából – de főként embertársaim vaksága következtében sorsomul jutott. Ha ennek dacára úgy látná a tisztelt törvényhatósági bizottság jónak, hogy a beadott indítványt helyeslje és némű áldozatot hozzon, úgy kérem jutassa adományát nálam szerencsétlenebbeknek: a hadi árváknak és saját hibájokon kívül inségbe jutó fizikai – munkás*

A kérvényt már nem maga az alispán írta, valószínűleg közvetlenül valamelyik családtagjának mondhatta tollba, de a zaklatott idegállapot és kimerültség tényét az alispán szagatott kézjegye is megerősíti. *„Gyenge szervezete, mely szűk volt szellemének, nem bírta meg azon erős fizikumot igénylő gigászi munkát, mely idegrendszerét teljesen összetörte. E viszontagságos idők által hátrahagyott romok eltakarításához, a vármegyében a nehéz konszolidáló feladatok végrehajtásához a beteg alispánnak már nem volt ereje, ezért a vármegye közönségének legnagyobb sajnálatára nyugalomba vonult.”* – írta az alispán lemondásának körülményeire visszaemlékezve Küry halálakor a megyei sajtó. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok, 1926. április 1.

– *testvéreimnek.*⁴⁶ E sorokat olvasva, nem pusztán egy alázatos, elhivatott és önfeláldozó köztisztviselői pálya tragikus befejezésének körülményeire, hanem az alispán kiemelkedő személyes tulajdonságaira, lokálpatriotizmusára, filantropizmusára, morális meggyőződésére derülhet fény.

A megye közönsége lehetővé tette, hogy amíg nem sikerül a nyugállományba vonuló alispánnak és családjának megfelelő lakást biztosítani Szolnokon, addig a háborús sérülések után felújított vármegyeházán maradhatott. Az egészségét végérvényesen elvesztő alispán 1920-ban költözött családjával a szolnoki Belvárosi Nagytemplom átellenében nyíló, Madách út 43. számú, a Templom út sarkán álló polgárházba. Küry Albert a közélettől teljesen visszavonultan, ebben a házban élte le hátra lévő éveit, egészen 1926. március 30-án bekövetkezett haláláig. A köztiszteletben álló alispánt a vármegye saját halottjának tekintette, temetésének költségeit magára vállalta, és emlékének méltó megőrzése érdekében Küry Albert sírját fekete márvány emlékoszloppal jelölte meg a szolnoki temetőben.⁴⁷ Az egykor nagy megbecsülésben részesített alispán közigazgatási pályaképe és példamutató tisztviselői életműve sajnálatos módon a feledés homályába merült, a szocializmus kori magyar történetírás megakadályozta, hogy az emberileg és szakmailag is kiemelkedő közigazgatási szakember emlékét méltó módon megőrizze és ápolja megyéje, szülővárosa. A kutatások új, és folyamatosan bővülő eredményei ma már lehetővé teszik, hogy Küry Albert pályáján keresztül a megyei közigazgatás történetéről is részletesebb és árnyaltabb tudással rendelkezünk, és a helytörténet egy kiemelkedő szereplőjének életútjáról, illetve egy súlyos megpróbáltatásokkal járó, fontos korszakáról ismereteinket gyarapítsuk.

⁴⁶ Bíró Mátyás bizottsági tag indítványa Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Törvényhatósági Bizottságának. Fegyvernek, 1919. október 6., valamint Küry Albert nyugalmazott alispán indítványa segélyezése ügyében. Szolnok, 1919. október 14. MNL JNSZML IV. 407. Alispáni iratok 5598/1920.

⁴⁷ MNL JNSZML IV. 405. Jász-Nagykun-Szolnok megye kgy. jkv. 651/1926. 1926. június 21. A néhai alispán temetésének költségeire (Dusek Ferenc temetési vállalkozónak 15.129.600 Korona, Wachs Pál nyomdász részére 2.640.000 Korona és özv. Guszmag Antalné szolnoki kertész részére 500.000 Korona összegben) összesen 18.269.600 Koronát Alexander Imre alispán javaslatára a közgyűlés a vármegyei háztartási alapból utólagosan jóváhagyott.

A FORGOTTEN „ALISPÁN” – THE CAREER OF ALBERT KÜRY

by Tamás Fülöp
Summary

In the last third of the 19th century Hungary made considerable progress towards the building of a modern civil state administration. Thanks to the expansion of research into the history of administration and local archontology that has been made in the county archives over the last fifteen years, we now have an ever more comprehensive view of the operation of county administration in the early 20th century. Based on this research, it appears in the administrative structure of post-1867 Hungary a number of high-ranking officials were active who, alongside their expertise and professional vocation, were also called to become esteemed members of their local communities by their sense of responsibility, humanity, and moral conviction reflected by practical actions. In the present paper, I have undertaken the analysis of such, by no means untypical, career, while calling attention to the necessity of further comparative research.